

Björkmans »Kvindesind«

I en samtale med Per Calum fortæller Stig Björkman om sine intentioner og det praktiske arbejde med »Kvindesind«

»Kvindesind« er Stig Björkmans femte spillefilm. Den er tematisk nært beslægtet med hans tidligere »Den hvide væg«, der med Harriet Anderssons spil i den dominerende rolle som kvinden alene blev en momentvis intens skildring af en kvinde på vej til at finde et nyt ståsted i tilværelsen.

»Kvindesind« er mere af en stiløvelse. Elegant, sommetider virtuos, i sin udformning, men hæmmet i sin menneskeskildring, først og fremmest fordi Lotte Tarp i den alt dominerende hovedrolle ikke formår at livgive rollen i de scener, hvor den underliggende desperation skal frem – hvad enten det nu skyldes manuskriptet eller skuespillerinden. Som type er Lotte Tarp nok for sund og for robust til netop den rolle. Jeg ville nok have foretrukket Ghita Nørby, som nu må nøjes med en birolle som veninden i historien, en langt mere selvstændig kvinde, der har taget konsekvensen af sine følelser og har forladt sin mand (fortæller hun i filmen) til fordel for en ny og mere intens levevis.

Björkmans historie udspilles i løbet af knap 11 timer, fra en tidlig morgens telefonopringning fra elskereren til kvinden en sen eftermiddagstime træffer sit valg, hvormed hun vrager både elsker og ægtemand for i sin Volvo at køre bort mod en usikker fremtid. Disse knap 11 timer er suppleret med en række raffineret udformede tilbageblik, erindringer fra kvindens fortid, fortalt uden brug af traditionelle flash-backs. I det ydre en enkel historie altså, principielt kompliceret i det psykologiske. Og Björkman har bestemt ikke gjort det nemt for sig selv. Via køreture med kameraet fra én stue til en anden skifter han fra nutid til fortid og tilbage igen. Det er en stil, der nok fra starten er at ligne med belurerens rolle (filmens indledning bekræfter antagelsen), men dermed er også givet, at der er tale om en stil som kræver mere end det naturalistiske spil, som personerne præsterer, hvad enten det er elskerens (George Bamford) handyr eller ægtemandens (Peter Schrøder) solide soliditet eller konens (Lotte Tarp) jordnære tvivlen på sig selv. I det følgende uddrag af Björkmans syn på filmen.

Hvorfor valgte du at lave »Kvindesind« i Danmark i stedet for i Sverige?

Det skyldes flere ting. For det første fik jeg ideen til filmen i København. Jeg fik ideen

Stig Björkman instruerer Lotte Tarp og George Bamford

under et bestyrelsesmøde, og du ved hvor kedelige den slags møder somme tider kan være, om emner som ikke angik, hvad jeg arbejdede med – men der sad jeg altså, og pludselig meldte ideerne sig til en film, hvori jeg ville prøve at arbejde videre på det eksperiment, som »Den hvide væg« var: At fortælle om et ret passivt menneske indenfor et kort tidsrum. Men ikke blot det, jeg forestillede mig også, at alt skulle udspilles i det samme hus. Umiddelbart syntes jeg, at det ville være spændende at lave en film med det udgangspunkt, og jeg kom næsten med det samme til at tænke på Lotte (Tarp) i forbindelse med projektet. Sådan går det ofte for mig. Når jeg tænker på en historie, så er det nemmere at fantasere om en bestemt skuespiller i forbindelse med historien. Det gjorde jeg også, da jeg skrev »Den hvide væg«. Jeg kontaktede Harriet (Andersson) og spurgte, om hun havde lyst til at være med, hvis historien blev til en film. Hun sagde ja, og så tænkte jeg på hende, mens jeg skrev historien. Sådan gjorde jeg også med »Kvindesind«. Jeg fortalte Lotte historien i korte træk og spurgte hende, om hun havde lyst til at spille med, hvis filmen blev til noget, og hun sagde ja med det samme.

Tanken om filmen opstod nok nærmest fordi jeg syntes det var lidt frustrerende at sidde i den stilling jeg havde som filmkonsulent. Jeg havde forestillet mig, at jobbet ville være mere kreativt, at jeg ville have tid til mere aktivt at være med i de forskellige produktioner, jeg havde sat i gang, men der var for meget administrativt arbejde i forbindelse med manuskriptansøgninger, masser af snak om økonomi, så der blev aldrig rigtig tid til at gå i dybden.

Du fik med andre ord ikke lejlighed til at fungere som en slags producer.

Nej, ikke rigtigt. Jo, nok på selve projektstadiet, men altså ikke nok, ikke på den måde,

jeg selv syntes det burde være. Jeg var simpelthen lidt jaloux på alle de filmfolk, jeg arbejdede med. Det var dem, der lavede filmene, ikke mig, så jeg tænkte ofte på, at det ville være skønt en dag selv at prøve at arbejde sammen med de danske filmarbejdere, jeg lærte at kende i den tid jeg var her. F.eks. Dirk Brühl. Så jeg tænkte faktisk hele tiden på »Kvindesind« som et dansk projekt, men var filmen ikke blevet til noget i Danmark, så ville jeg selvfølgelig have forsøgt at lave den i Sverige. Men der var interesse for ideen. Først var Frits Raben interesseret, og siden var Esben Høiland Carlsen det, så det endte med at blive til noget.

Selvom der gik hvor lang tid – tre år?

Ja, det egentlige manuskript var færdigt for mere end et år siden. Så lavede jeg en film i Sverige (Gå på vandet hvis du kan), og da jeg så vendte tilbage til mit manuskript til »Kvindesind« var jeg i stand til at se på det med mere objektive øjne, se at her og der var der ting, der skulle ændres.

Var Lotte Tarp den eneste skuespiller, du på forhånd havde i tankerne?

Nej, jeg tænkte også på den amerikanske skuespiller – Dirk Benedict – som jeg tidligere havde lavet en film i USA med (»Georgia, Georgia«), men han måtte desværre springe fra kun to uger før vi skulle i gang med optagelserne. Han havde sagt ja til rollen som Michael, men det viste sig, at han kontraktligt var forpligtet til at medvirke i en TV-serie kaldet »Battleship Galactica«, hvis ellers serien skulle fortsættes, og det skulle den altså. Så kom George Bamford med i stedet.

Hvordan fandt du så frem til ham?

Det skete gennem et agentur i New York. Nina Crones bror arbejder med film i New York, så han og hans kone, der er skuespillerinde, interviewede en masse skuespillere, hvorefter jeg fik billeder og andet materiale at se på, og George Bamford forekom mig at være den bedste. Privat var han meget neurotisk, meget besværlig, men som type er han udmærket, jeg synes han virker godt i filmen.

Men måske ikke helt, som du oprindeligt havde forestillet dig typen?

Nej, tværtimod. Den anden type, Dirk Benedict, er et meget udadvendt menneske, han har meget mere charme, mere udstråling, så jeg tror han ville have været mere spændende. Han ville have udgjort en større trussel for ægteskabet.

Betød det, at du måtte ændre meget i manuskriptet?

Nej, egentlig ikke. Lotte og jeg diskuterede det, fordi jeg syntes at det måske var lidt problematisk med George Bamfords type – fordi jeg selvfølgelig ønskede, at publikum ville tro på, at filmens kvinde bliver forelsket i ham. Lotte havde også forestillet sig en anden type, men hun valgte alligevel at spille rollen igennem, så man tror på, at de to har oplevet en passioneret kontakt. Og på sin vis er han måske den mest ægte i filmen for mig, fordi han fungerer som katalysator for hende. Jeg har nogle gange tænkt mig, at han muligvis slet ikke eksisterer i virkeligheden, at han blot er en fantasifigur, som filmens Lene har opfundet, fordi hun tænker på at ændre sin tilværelse uden rigtig at kunne gøre noget ved det. Så opfinder hun ham som et middel til at ændre sit liv.

Når du udtrykker dig sådan, er det så fordi du ikke helt har afgjort med dig selv, hvilken rolle han egentlig spiller i filmen?

Nej. Det er jo derfor jeg gentager en enkelt scene to gange. Første gang er der næsten tale om et sadomasochistisk forhold, og i den efterfølgende scene er han mere sympatisk.

Jeg vil gerne høre din mening om en bestemt scene i filmen, en ganske kort scene, som jeg alligevel opfatter som en nøglescene når det gælder skildringen af Lene: Efter at elskeren er kommet, ringer hun efter ægtemanden. Derefter fortæller Lene sin mand, at hun vil rejse bort med elskeren, hvorefter de to mænd begynder

at skændes, mens Lene går udenfor huset for at tænke over problemerne. Så traver hun frem og tilbage udenfor huset og pludselig standser hun op og ser gennem vinduet ind på de to mænd, hvorefter hun vælger at forlade begge mænd. Det er som om, det pludselig går op for hende, at begge mændene, hver på sin vis, er lige bundne af et bestemt mønster, at den frigjorthed, som elskeren i starten har repræsenteret, slet ikke eksisterer for hende mere.

Ja, det er rigtigt, det var min hensigt at vise dette med scenen.

Du har valgt at lave filmen lidt som en mosaik af nutid og fortid, skønt selve histo-

rien udspilles i løbet af mindre end et døgn. Hvorfor denne form?

Jeg valgte at lave filmen sådan dels fordi jeg ikke kan fordrage *flashbacks*, dels fordi jeg måtte fortælle noget mere om personerne end der sker netop i de timer, historiens nutid foregår i. Jeg syntes, jeg ville prøve at lave det anderledes end man sædvanligvis ser det, men jeg ønskede også at holde fast ved de meget præcise tidsangivelser, som danner rammen om historien, jeg ville at publikum skulle have en fornemmelse af noget faktisk samtidig med at jeg måtte prøve at involvere publikum i, hvad der foregår i Lenes sind, så man forstår hvorfor der ikke behøves mere tid end de knap 11 timer, der er filmens nutid, til at en kvinde kan kassere sin fortid, sin sikkerhed, til fordel for en ukendt fremtid.

Problematikken i »Kvindesind« er i princippet den samme som i »Den hvide væg«, så du har formentlig tænkt meget over den, vel også længere end filmens historie går – hvad sker der egentlig med Lenes fremtid?

Jeg tror hun er kommet igennem en eller anden form for personlig krise.

At der med andre ord virkelig finder en frigørelse sted?

Ja, jeg synes det ligger i filmens slutning, som det også var tilfældet i »Den hvide væg«.

Men i »Kvindesind« er slutningen langt mere åben.

Øverst Lotte Tarp og George Bamford
nederst Bamford og Peter Schrøder.
Modsatte side: Schrøder og
Bamford – og Lotte Tarp

Jo, men det er spørgsmålet, hvor gik Nora hen? Mere kan jeg ikke sige nu. Men jeg føler, at »Kvindesind« er en art fortsættelse af »Den hvide væg«, for selvfølgelig har jeg konstrueret nogle personer, som jeg godt kan lide og som på en eller anden måde eksisterer og lever videre også når den enkelte films historie er færdig. Jeg har nogle gange tænkt på, om ikke Monica (hovedpersonen i »Den hvide væg«) vender tilbage til Stockholm, og jeg synes det kunne være skægt senere at lave en film om de samme personer man tidligere har beskæftiget sig med. Men i »Kvindesind« har jeg i første omgang ønsket at fortælle om en kvinde, der bryder op og tager afsked med

to mænd, ikke hvad der senere sker med hende, så derfor synes jeg ikke slutningen er egentlig åben.

Kan man ikke lige så godt forestille sig, at Lene blot er væk en uges tid for derefter at vende tilbage til manden?

Det er muligt – og så er manden måske i mellemtiden begyndt at tænke over tingene. For han er jo ikke nogen skurk, og jeg synes han spilles enormt godt af Peter Schrøder. Lotte har fortalt mig, at hun tror filmens Lene måske vil mene, at manden er blevet så meget rystet, at han og Lene måske igen kan finde sammen i et nyt forhold.

Har Lotte Tarp direkte været med til at ud-

hende et andet sted hen.

En rolle jeg har forandret lidt er Ghita Nørby. Hun spiller Lenes veninde, og i begyndelsen var det nærmest en slags terapeutrolle, og det syntes Ghita var lidt uinteressant, at veninden slet ikke havde nogen historie. Så skrev jeg rollen om, så veninden blev fremstillet som en kvinde, der lever sit liv mere passioneret.

Har du nogensinde spekuleret over, hvorfor du er så optaget af at skildre kvinden?

Det skyldes vel flere ting. Dels vil jeg gerne fortælle om mennesker, der er på vej, og dels vil jeg gerne solidarisere mig med mennesker, som på en eller anden måde er underlegne, og det gælder jo for mange kvinder,

Altså lidt a la James Stewart i Hitchcocks »Rear Window«.

Ja, ikke helt det samme, men noget i den retning. Hvis ideen bliver til noget skal filmen laves med danske filmfolk, men den skal ikke indspilles i Danmark, men på et mere eksotisk sted. Nordafrika f.eks., og jeg vil nok benytte samme teknik som i »Kvindesind« – mens forfatteren skriver, så optræder hans personer sådan som han digter dem. Egentlig tror jeg disse mennesker er ret kedelige, men forfatteren gør dem mere passionerede, mere interessante.

Apropos din teknik i »Kvindesind«, hvor du laver en mosaik af fortid og nutid næsten helt uden klip, så fungerer den godt og ubesværet, men den har vel i virkeligheden været meget besværlig. Hvor meget og hvordan planlagde du det tekniske forud for indspilningen?

Først fandt vi et egnet hus til de få udescener. Derefter byggede vi et tilsvarende hus i studiet. Jeg lavede en plan over huset – jeg er jo uddannet arkitekt – og Dirk Brüel og jeg snakkede sammen om, hvordan vi skulle klare kamerabevægelserne. Så tegnede vi det hele op på husets grundplan, Lotte i rødt, Peter i blå og George i grønt, men selvfølgelig måtte vi undervejs lave små ændringer. Der var også et problem, når vi midt i en kamerabevægelse skiftede fra dag til nat, så måtte vi hele tiden sørge for, at have kameraet placeret i et hjørne, så man ikke ville bemærke lysskiftet. For det meste arbejdede vi på den måde, at vi optog en scene pr. dag. Vi havde prøver om formiddagen og optagelser om eftermiddagen, men alligevel var det ofte vanskeligt, fordi der nogle gange var meget lidt plads til kameraet, når vi skulle gennem en dør f.eks. uden at kameraturen blev afbrudt.

Når du planlægger det tekniske så nøje, giver det så anledning til ændringer i manuskriptet, kommer teknikken til at dirigere historiens udformning?

Nej, slet ikke, for vi lavede jo huset, så det passede til historien, til teknikken. Jeg studerede hver enkelt scene, og nogle gange måtte vi så have en større døråbning, og et par værelser måtte vi også lave lidt større end de i virkeligheden skulle være, badeværelset f.eks., men det havde ingen indflydelse på historien i øvrigt.

KVINDESIND
Danmark 1980. **P-selskab:** Crone Film/med støtte fra Det danske filminstitut (Esbens Høilund Carlsen). **P:** Nina Crone. **Instr/Manus:** Stig Bjørkman. **Foto:** Dirk Brüel/**Ass:** Morten Bruus Pedersen. **Farve:** Eastmancolor. **Lys:** Leif Barney Fick. **Klip:** Grete Møldrup. **Ark:** Søren Krag Sørensen. **Kostumer:** Nico. **Tone:** Troels Orland/**Ass:** Søren Lehmann Rasmussen. **Musik:** Anne Linnet, Ralph Lundsten, Eric Satie. **Makeup:** Birte Christensen. **Script:** Dola Bonfils. **Medv:** Lotte Tarp (Lene), Peter Schrøder (Steen, Lenes mand), Kim Magnusson (Allan, deres søn), Ghita Nørby (Bente, Lenes veninde), George Bamford (Michael, Lenes elsker), Birthe Backhausen (Lenes mor), Paul Erik Christiansen (Lenes far), Esben Høilund Carlsen (Gæst). **Udl:** Obel Film. **Længde:** 75 min. **Prem:** 7.4.80 – Alexandra (København), Royal (Århus), Kino (Odense), Rådhus-Teatret (Randers), Kino (Silkeborg), Cinema Centret (Herning), Royal (Thisted).

forme sin figur på manuskriptplanet?

Nej, ikke på anden måde end at den opgørscene jeg oprindeligt skrev, den lavede Lotte om på fordi hun var bange for at Lene ellers ville blive skildret som alt for passiv. Og filmen viser jo tydeligt, hvordan Lene ellers er styret af andre mennesker. Der er f.eks. scenen, hvor hun mindes hvorledes moderen og faderen altid har behandlet hende som et barn, og der er scenen, hvor Lene udtaler, at hun hele tiden oplever det som om hun oversætter sin egen tilværelse efter hvordan hun tror andre mennesker vil have hende. Jeg tror det er rigtigt set af Lotte, at filmens Lene ikke måtte fastholde den passivitet efter sit første opgør med manden, fordi det går op for hende, at han så straks begynder at manipulere hende, og han ved udmærket hvordan han skal styre

som Monica eller Lene, og så er det interessant at forsøge at få dem lidt mere på vej. Jeg tror også det har noget at gøre med, at jeg bliver meget inspireret af mødet med skuespillere, især skuespillerinder. Det giver mig ofte ideer, fordi jeg så tænker at den og den vil jeg gerne lave en film med. Og endelig er der vel også nogle personlige forhold, der gør sig gældende.

Bliver din næste film også en kvindeskildring?

Det ved jeg ikke endnu. Jeg har netop fået en idé til en ny film, en historie om en mand, der opfinder personer, en forfatter, der begynder at fantasere om sine naboer og finder på historier om dem, historier som måske slet ikke passer på personernes virkelighed.